CERCETĂRI LINGVISTICE INTERACADEMICE UNGARO-ROMÂNE ASUPRA COMUNITĂȚILOR ROMÂNEŞTI DIN UNGARIA: REZULTATE ŞI PERSPECTIVE DUPĂ 25 DE ANI[1]

ANA BORBÉLY

Institutul de Cercetări Lingvistice, Budapesta
borbely.anna@nytud.hu

Cuvinte-cheie: *româna vorbită în Ungaria*, *naționalitate*, *superdiversitate*, *metode de colectare a datelor*, *analiză socio-culturală.*

Keywords: *spoken Romanian in Hungary*, *nationality*, *super-diversity*, *data collection methods*, *socio-cultural analysis.*

În Ungaria se definesc două grupuri româneşti, comunitatea istorică (vezi de ex. Borbély 1990, 2013) şi cea a imigranților născuți în România (stabiliți sau nestabiliți definitiv în țară). Cercetări lingvistice asupra românilor din Ungaria s-au efectuat, începând cu anul 1993, şi prin colaborări interacademice ungaro-române, între Institutul de Cercetări Lingvistice al Academiei Ungare de Ştiințe (reprezentat prin Ana Borbély) şi două institute ale Academiei Române: Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" din Bucureşti (reprezentat de Maria Marin, Iulia Mărgărit) şi Institutul de Filologie Română „A. Philippide" – Filiala din Iaşi (prin Ofelia Ichim, Florin-Teodor Olariu). În lucrarea de față vor fi descrise aceste cercetări lingvistice, efectuate în grupul român istoric şi cel imigrant, de către cele două colective interacademice: cele deja finalizate, precum şi cele în curs de elaborare.

1. CERCETĂRI DIALECTALE ASUPRA GRUPULUI ISTORIC AL ROMÂNILOR DIN UNGARIA

Maria Marin şi Iulia Mărgărit, cercetătoare principale la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti" al Academiei Române, pe lângă mai multe studii şi comunicări ştiințifice, au valorificat datele lingvistice înregistrate pe teren în comunitatea istorică a românilor din Ungaria, în două volume (Marin, Mărgărit 2005, 2013). Ambele sunt rezultatele cercetărilor de teren efectuate prin

[1] Studiul s-a realizat cu sprijinul proiectelor: Relații interacademice, Academia Ungară de Ştiințe – Academia Română, 1993–2013; MTA MOBILITAS PROJEKT, 2018–2020, NKM 115/2018; OTKA K 81574 (2010–2013) şi Languag-E-Chance Educational Research Group's project (2016–2020) – RIL-HAS, SZ-007/2016, coord. Bartha Csilla.

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

schimbul interacademic, realizat între Academia Ungară de Ştiinţe şi Academia Română, în perioada 1993–1999, ceea ce înseamnă, concret, finanţarea asigurată de Academia Ungară de Ştiinţe a anchetelor de teren în localităţile: Apateu (Körösszegapáti), Bătania (Battonya), Bedeu (Bedő), Budapesta (Budapest), Cenadul-Unguresc (Magyarcsanád), Chitighaz (Kétegyháza), Jula (Gyula), Micherechi (Méhkerék), Otlaca-Pustă (Pusztaottlaka) şi Săcal (Körösszakál), cu participarea Mariei Marin, Iuliei Mărgărit şi Anei Borbély[2]. În schimb, Academia Română a susţinut, pe de o parte, prelucrarea materialului lingvistic obţinut în Ungaria şi, pe de altă parte, publicarea celor două cărţi, care urmează a fi prezentate pe scurt.

1.1. Volumul *Graiuri româneşti din Ungaria* (Marin, Mărgărit 2005) este primul de acest gen, care prezintă, sub mai multe aspecte, o serie de texte dialectale româneşti, culese şi prelucrate din 9 localităţi din Ungaria. Cartea este compusă din trei capitole fundamentale: studiu lingvistic, texte dialectale şi glosar. La acestea se adaugă informaţii suplimentare, bogate şi preţioase, organizate în: cuvânt-înainte, bibliografie, abrevieri, introducere, lista localităţilor anchetate şi a informatorilor, harta localităţilor anchetate (vezi p. VII–XLVI). Materialul dialectal cuprinde texte colectate de la 49 de subiecţi români autohtoni din Ungaria, selectaţi, „de regulă, după principiile obişnuite în ancheta dialectală", fiind „din fiecare localitate între 4 şi 8–9 persoane" (p. XXIV). Interesul autoarelor manifestat în prezentarea complexă a graiurilor menţionate se explică în volum astfel: „Cunoaşterea şi studierea idiomurilor româneşti vorbite în afara graniţelor României constituie, în ultimul timp, una dintre preocupările dialectologilor români. Încă de la înfiinţarea, în 1961, fostul Centru de Cercetări Fonetice şi Dialectale, actualmente inclus în Institutul de Lingvistică «Iorgu Iordan–Al. Rosetti» al Academiei Române, a avut, printre obiectivele prioritare, realizarea unei arhive sonore a graiurilor şi dialectelor româneşti din toate zonele locuite de români" (p. XXI).

Unul dintre punctele forte ale volumului îl constituie *Studiul lingvistic*, consacrat principalelor compartimente ale limbii şi structurat în subcapitolele: *Fonetica*, *Morfosintaxa*, *Topica*, *Formarea cuvintelor*, *Lexicul*, *Concluzii*, *Transcrierea fonetică* (p. XLVII–CLXXXIV). Datele analizate au fost întregite, uneori, şi de informaţiile oferite de textele etno-folclorice, publicate în reviste sau în alte lucrări de specialitate, ale românilor din Ungaria. Metoda de prelucrare a datelor dialectale constă, mai ales, în prezentarea asemănărilor lingvistice dintre aceste graiuri şi cele vorbite în alte arii de pe teritoriul României (de ex., aria transilvăneană, Crişana, Banat) şi a diferenţelor care se evidenţiază faţă de limba standard. Fiecare cuvânt (exemplu) tratat în volum este urmat de prezentarea informaţiilor exacte referitoare la culegerea textului (informatorul, localitatea etc.) şi întregit cu menţiuni asupra apariţiei acestuia în alte lucrări ştiinţifice, de folclor etc., apărute până la editarea volumului. Studiul lingvistic fiind conceput „ca o

[2] Ana Borbély nu a putut fi prezentă la prima anchetă de teren din anul 1993, şi a ajutat, prin cunoştinţele sale din Giula şi Chitighaz, desfăşurarea cât mai eficace a culegerii de texte dialectale din Chitighaz, Micherechi şi Otlaca-Pustă (vezi Borbély 1990).

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

amplă descriere a graiurilor cercetate" (p. XXVII), autoarele au reuşit să-l realizeze, pe deplin, la nivelul dialectologiei, fără a ajunge la o delimitare precisă a varietăților lingvistice, scop atins mai ales de metodele sociolingvisticii. Autoarele au dat explicații referitoare la evoluția şi funcționarea/utilizarea limbii române în Ungaria, precum şi la factorii care le favorizează (de exemplu rolul Bisericii; vezi p. CLXVI, CLXVIII). Pe parcursul studiului, îndeosebi, se recurge, cu o abundență fascinantă, la informații legate de istorie, cultură, tradiție, folclor, date lingvistice etc., apărute în Ungaria, de la autori ai comunității: etnografi, folcloriști, istorici, lingviști, povestitori, profesori, ziariști etc. În acest sens, lucrarea reprezintă o sistematizare şi o restructurare a cunoştințelor scrierilor despre cultura românească, acumulate şi prezentate de către autoare, în două volume, la începutul secolului al XXI-lea.

A doua parte a volumului este intitulată *Texte* (p. 1–128) şi conține texte dialectale, selectate şi transcrise de către Maria Marin, cu o muncă demnă de admirație, care presupune capacități neobişnuite. Operația dificilă de transpunere pe computer a textelor transcrise fonetic a fost realizată de către Cătălina Pătraşcu şi Georgiana Vasile (v. p. XXVIII). Aceste scrieri, pe lângă valoarea lor lingvistică, ne conduc, pe axa timpului, spre trecut, spre o lume care este în curs de dispariție. Variabilitatea lor tematică este incontestabilă şi ne înfățişează o comunitate cu oameni sârguincioşi, credincioşi, cu iubire de familie, cu un talent de a povesti întâmplări din viața lor personală, precum şi din cea a comunității.

Partea a treia, intitulată *Glosar*, conține un repertoriu de termeni, expresii, locuțiuni, selectate din corpusul textelor înregistrate în zonă şi având valoare reprezentativă pentru fizionomia lexicală a graiurilor cercetate (v. p. 131–273). Elaborarea *Glosarului* a necesitat o muncă minuțioasă, pedantă, realizată cu multă pricepere şi, presupunem, cu multă răbdare. Menționăm că graiurile din zona respectivă au un sistem (fonetic, fonologic etc.) asemănător, dar şi foarte diferit de cele studiate anterior în alte zone româneşti, de către autoare, prin urmare, identificarea cuvintelor, a sunetelor, a alofonelor etc. atinge, uneori, nivelul unei limbi „străine". În elaborarea *Glosarului* s-au respectat principiile şi normele care au stat la baza volumelor de texte similare, publicate de Sectorul de dialectologie al institutului din Bucureşti, şi se înscrie, aşadar, în seria acestor lucrări de profil (vezi p. XXIX).

1.2. Cercetătoarele bucureştene nu s-au oprit aici, ci au prelucrat materialul şi l-au publicat într-un al doilea volum, apărut în 2013, asemenea primului volum, sub egida Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti". Ediția nouă este o carte atipică, precum informează foarte precis autoarele în *Cuvânt-înainte*: „pentru a înlesni lectura textelor, am recurs la simplificare drastică a transcrierii fonetice practicate (…). Publicul nostru țintă, de această dată, îl constituie etnicii români din sud-estul Ungariei, la care am efectuat cercetările de teren în vederea realizării volumului (…) considerăm că am lărgit cercul virtualilor lectori (folcloriști, etnografi, istorici, lingviști, oameni de cultură în general) şi modalitățile de valorificare a volumului, prin decriptarea grafică operată" (p. 5). Aşadar, lucrarea, în ansamblu, satisface exigențele secolului al XXI-lea. Întrucât nu

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

îi este indiferentă soarta rezultatelor obținute în urma analizelor științifice proprii, cercetătorul modern contribuie la diseminarea lor în societatea în care au fost culese datele. În literatura de specialitate sociolingvistică sunt menționate, în acest sens, și obligațiile cercetătorului de teren, prin definirea unor principii, cum ar fi „principiul de corectare al erorilor" și „principiul de îndeplinire a obligațiilor" (Labov 1982), la care s-a atașat și „principiul gratitudinii lingvistice" (Wolfram 2002[1997]).

Misiunea autoarelor prin aceste două volume este, incontestabil, multilaterală, prin documentarea și răspândirea: (i) informațiilor gramaticale, lexicale etc. în sfera cercetătorilor științifici, lingviști, în general, și dialectologi, în mod special; (ii) a cunoștințelor istorice, culturale, de viață, păstrate doar în memoria membrilor comunității românești din Ungaria, de mare importanță pentru cercetătorii antropologi, etnografi, istorici etc.; (iii) a valorilor inestimabile în cercul membrilor comunității, de la cercetători, profesori, elevi până la simpli cititori de limbă română; (iv) a ideilor care ajută la menținerea limbii și a identității românești, cu temelii solide consolidate de bogăția mentală, spirituală și emoțională a strămoșilor români din Ungaria.

1.3. Cercetările interacademice ungaro-române actualmente continuă cu un proiect nou, intitulat *Dicționarul graiurilor românești din Ungaria*, cuprins, deja, din anul 2017, în planul de cercetare al Academiei Române și susținut financiar de către Academia Ungară de Științe, deocamdată, pe un interval de trei ani. Menționăm că ideea elaborării acestui dicționar aparține colegei Daniela Răuțu, având o experiență de cercetare, de mai mulți ani, printre altele, asupra graiurilor românești din afara granițelor României, inclusiv a celor din Ungaria (vezi de ex., Răuțu 2013, 2016, 2017).

Colectivul interacademic ungaro-român, inițiat din anul 1993, compus din cercetătoarele principale Maria Marin, Iulia Mărgărit și Ana Borbély, este întregit, pentru acest proiect nou, cu cercetătoarele bucureștene Carmen-Ioana Radu și Daniela Răuțu. Începuturile și pregătirile proiectului prima dată sunt prezentate de Maria Marin și Daniela Răuțu: „Lucrarea se dorește a fi cel mai cuprinzător repertoriu al lexicului dialectal atestat în aceste graiuri, oferind o imagine atât de ansamblu, cât și particulară asupra vocabularului reprezentativ pentru unitățile dialectale dacoromâne nord-vestice vorbite în mediu aloglot" (Marin, Răuțu 2017: 221–222). Despre structura dicționarului, autoarele afirmă, „Fiecare cuvânt-titlu se tratează în articol separat, în ordine strict alfabetică și se compune din trei părți: 1. cuvântul-titlu propriu-zis, indicațiile gramaticale, datele referitoare la atestări/aria de răspândire, definiția termenului, citate ilustrative, sinonime; 2. variantele fonetice și/sau morfologice; 3. etimologia" (Marin, Răuțu 2017: 225).

Autoarele, în final, amintesc, încă „[o] problemă care se impune să fie rezolvată înainte de a începe redactarea propriu-zisă se referă la literarizarea (redarea în varianta literară) a formelor dialectale, astfel încât cuvântul-titlu să reprezinte forma arhetip a cuvântului respectiv, recognoscibilă atât de către un vorbitor de limbă standard, cât și de către vorbitorii de grai" (Marin, Răuțu 2017: 226).

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

2. CERCETĂRI SOCIO-CULTURALE ASUPRA ROMÂNILOR DIN UNGARIA NĂSCUȚI ÎN ROMÂNIA

Date sociolingvistice despre comunitatea românilor născuți în România şi stabiliți în Budapesta sau din suburbiile capitalei ungare ne stau la dispoziție din anul 2010. Aceste date de teren ne ajută să facem comparație între un grup istoric şi imigrant, să căutăm fenomenele identice sau/şi deosebirile referitoare la limba română, bilingvismul român-maghiar şi indentitatea românească ori dublă, româno-ungară. *Diaspora românească din Budapesta. O analiză socio-culturală* (2010–2012) este un proiect interacademic, aprobat de Academia Ungară de Ştiințe şi Academia Română, în colaborare cu Ofelia Ichim şi Florin-Teodor Olariu. Cercetătorii ieşeni şi-au efectuat cercetările în Budapesta şi pe baza experiențelor culese în decursul cercetărilor sociolingvistice, culturale, de identitate etc., înregistrate în comunitatea românească migrantă din Torino (vezi Ichim 2011, Olariu 2010). Prin comunicarea susținută, pe data de 26 octombrie 2010, de Ofelia Ichim şi Florin-Teodor Olariu, întitulată, „A Research Project About the Romanian Immigrants in Turin (Italy)", experiențele cercetărilor au devenit cunoscute şi colegilor din Budapesta. În anii 2010 şi 2011, împreună cu aceşti colegi, am realizat 29 de interviuri înregistrate, pe baza unui chestionar sociolingvistic alcătuit în comun şi cuprinzând întrebări pe anumite module/teme: date personale, cunoştințe de limbă/limbi, folosirea limbilor în Ungaria, competența de limba maghiară, relații sociale în Ungaria, atitudinea față de români, generația a doua/treia. Interviurile s-au realizat, în cea mai mare măsură, în institutul academic ungar, mai puțin 3, care s-au derulat în clădirea Capelei Ortodoxe Române. Analiza sociolingvistică a acestor interviuri este în curs de elaborare (vezi Ichim, Olariu 2013); în cele ce urmează, prin unele mostre, voi ilustra importanța acestei colaborări interacademice.

2.1. Globalizarea şi impactul său asupra societății, începând cu anii '90 ai secolului trecut, au adus o adevărată provocare pentru sociolingvistică şi antropologie lingvistică. Cercetările concentrate asupra limbii şi societății au generat concepte noi sau revizuirea conceptelor cunoscute (vezi Bartha 2016, Busch 2012, Heltai 2016, Vertovec 2007 etc.), întrucât cele cunoscute până acum, parțial sau total, nu s-au mai putut evidenția. Într-o lucrare de poziție, autorii Blommaert şi Rampton (2011), după o caracterizare despre ce oferă lingvistica etnografică, în general, ştiințelor sociale, schițează prioritățile pentru cercetările referitoare la limbă şi comunicare, accentuând necesitatea comparațiilor cumulative, ambele fiind un obiectiv de teorie şi descriere, precum şi resurse pentru intervenții practice. Conceptele noi sau cele revizuite ne ajută analizând datele şi informațiile lingvistice culese pe teren ca observații directe sau concentrate în interviuri, realizate în grupurile româneşti din Ungaria.

Conceptul *superdiversitate*, inițiat de Vertovec (2007), se naşte dintr-o cercetare efectuată asupra diferenței dintre diversitatea populației contemporane şi cea de odinioară din Marea Britanie. Autorul înțelege prin acest concept: necesitatea de a

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

lua în considerare condițiile multidimensionale şi procesele care afectează imigranții în societatea contemporană. Recunoaşterea conceptului va duce, speră autorul, la politici publice mai potrivite nevoilor şi condițiilor specifice imigranților, minorităților etnice şi populației mai largi, din care, în mod inerent, fac parte (Vertovec 2007: 1050). În Ungaria, referitor la contextul populației românilor, procesele de asimilare şi integrare se referă la grupul majoritar (al ungurilor), la grupul naționalității româneşti (comunitate istorică) şi la grupul românilor născuți în România. Cele două tipuri ale diversității românilor, aşadar, constau în diversitatea grupului cu rădăcini istorice şi diversitatea generată de imigrația în mai multe valuri, începută din perioada comunistă, devenită mai accentuată după 1989, apoi după 2007, şi cea contemporană. Crul (2015), pornind de la teoria superdiversității, examinând diferențele în modelele de mobilitate socială din cadrul grupurilor etnice, a generațiilor şi a diferitelor contexte, reformulează conceptul superdiversității, subliniind: necesitatea de a examina diferențele în interiorul grupurilor în raport cu diferențele dintre contextele locale şi naționale. Concluzionând, autorul promovează studierea relației interdependente dintre impactul diferitelor caracteristici de fond şi diferențele de oportunități pe care diferitele contexte locale şi naționale le oferă, cu scopul de a dezvolta o teorie comparativă internațională potrivită pentru a studia noua realitate a oraşelor noastre (Crul 2015: 66–67).

2.2. Referitor la datele cercetărilor interacademice ungaro-române, efectuate în grupul românilor din Ungaria, născuți în România, conceptul superdiversității ne vine în ajutor atunci când studiem, de exemplu, maniera în care identifică cercetătorul român din România şi cel din Ungaria grupul (imaginar al) imigranților români atunci când construiesc un eşantion al grupului; cum îşi formulează identitatea etnică sau de origine (spațiu) membrii grupului; diferențe sociolingvistice şi identitare între generații; relațiile dintre cele două grupuri româneşti din Ungaria. În cele ce urmează, pe axa acestor teme de cercetare, vom spicui din interviuri câteva fragmente[3].

2.2.1. Metoda de *construire a eşantionului de cercetare urbană*, selectarea subiecților în cei doi ani s-au făcut separat de către colaboratorii cercetărilor interacademice ungaro-române. În 2010, 14 subiecți erau selectați de partea ungară. Criteriul selecției era apartenența etnică: români (de origine/naționalitate) născuți în România şi stabiliți în Budapesta sau într-una din suburbiile ei, care participă la liturghiile ortodoxe în Capela ortodoxă română (Curțile Gozsdu, str. Holló, nr. 8). Aceştia sunt 12 la număr, la care s-au ataşat încă alte două cunoştințe ale cercetătorului, contactate cu diferite ocazii, la evenimente culturale româneşti. Dintre cei 14 subiecți, între timp, doi s-au reîntors în România şi singurul bursier la

[3] Subiecții vor fi identificați, doar printr-un număr, incluzând data culegerii de teren: (20)10/11 şi ordinea interviului realizat în decursul anchetei (de exemplu, 1001 = este primul interviu realizat în această cercetare interacademică). Ancheta fiind dirijată de trei cercetători, anchetatorii au fost numerotați de la 1 până la 3.

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

CEU, pe baza informației luate de pe internet, trăieşte în Germania, ceilalți, şi în prezent (2019), fac parte din comunitatea (imaginară) a românilor din România, care trăiesc în Budapesta sau în suburbiile capitalei. Eşantionul nu este reprezentativ, ci constă din indivizi cu roluri diferite în comunitate: oscilând de la muncitor până la monah misionar, tineri şi mai în vârstă etc. În 2011, 15 subiecți erau selectați, în principiu, de colegii ieşeni. Construirea eşantionului s-a făcut prin metoda „bulgărelui de zăpadă", unii dintre subiecții eşantionului din 2010, prin e-mail, au oferit colegilor ieşeni contactele subiecților din anul următor. Criteriul primordial al selecției, decis de către colegii ieşeni, era, într-un fel, diferit de eşantionul din 2010, subiecții fiind persoane din România. Ca urmare, în eşantionul din 2011 au ajuns să fie încadrați nu numai români din România, ci şi de alte etnii: 2 secui, unul care a trecut la religia ortodoxă; un ungur din Salonta, născut în familie mixtă româno-maghiară: ungur după mamă, la recensământul din Ungaria s-a declarat ungur, cu cetățenie ungară; un ceangău din Cleja; studenți/doctoranzi la CEU. Aceştia din urmă fiind în Ungaria pe durata burselor, au un statut diferit de cei stabiliți în țară, iar, la final, vor pleca în alte țări, se vor reîntoarce în România ori vor obține burse noi şi se vor reîntoarce chiar şi în Ungaria.

2.2.2. Răspunsurile subiecților la întrebările *Care este identitatea ta etnică?*, *De unde ai venit?* sunt foarte diferite şi exprimă o negociere a identității, formulată/construită în Ungaria, sub influența experiențelor, practicilor noi. Ca atare, fiecare subiect are o variantă de răspuns individuală pentru a-şi exprima identitatea originară. Răspunsurile referitoare la etnie şi obârşie, probabil, ar fi formulate altfel în România ori într-o altă situație de interviu, de exemplu, realizată într-o altă limbă etc. *România, o povară*: Anchetator 1: De unde ai venit? / Subiect 1105: România. Imediat aduc în spate cu mine România. *România, ascunsă*: Anchetator 1: De unde ai venit? / Subiect 1106: Din *Temesvár*, nu din România. *Român, distanțare ca identitate şi comuniune cu „care se gândeşte ca mine"*: Anchetator 1: Care este identitatea ta etnică? / Subiect 1112: Român, dar nu ştiu de ce trebuie să spunem, că poate îmi este mai aproape cineva din altă țară care se gândeşte ca mine [cu o intonație apropiată de indignare]. *Româncă, identitate etnică negociată de situația de interviu în limba română:* Anchetator 1: Care este identitatea ta etnică? Subiect 1113 (ceangău): Româncă.

Într-o cercetare longitudinală (Borbély 2012), realizată în grupul istoric, în contextul limbii şi identității, problematica de cercetare era cum îşi declară aceleaşi persoane, după 10, 20 de ani, identitatea de naționalitate românească, adică cum evoluează identitatea de naționalitate românească în perioada 1990–2010 în Chitighaz. În consecință, problema care se pune este în ce direcție se orientează noile valori. Ce se poate sesiza oare, o valorizare sau o devalorizare? Am analizat răspunsurile bărbaților, dintre care în 1990, 2 s-au declarat români şi 3 unguri din Ungaria, alte opțiuni (v. mai sus) nu erau. După 20 de ani, dintre aceşti 5 bărbați, numai unul s-a declarat ungur, ceilalți patru, români. Evoluarea identității de naționalitate pentru fiecare individ este un proces unic, cu unele asemănări şi coincidențe între unii indivizi. Din rezultatele analizei se arată că identitatea de

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

naționalitate românească nu este stabilă pentru toți, ea se schimbă în timp pe baza contextelor sociale, economice, ideologice, sociolingvistice, individuale şi situaționale (v. Borbély 2012: 178).

2.2.3. Interviurile realizate cu românii imigranți ne oferă informații despre superdiversitate şi în ceea ce priveşte diferențele lingvistice, comunicative, identitare între generații (Crul 2015).

Limbă, cultură, identitate etnică şi două generații: Anchetator 3: Ați spus că ați învățat greşit, ce limbă? / Subiect 1009: Maghiara. Maghiara am învățat-o greşit. Nu m-a corectat nimeni. (…) Fiica mea cu tatăl ei numai ungureşte a vorbit. Am intrebat-o aici, în fața institutului, spune-m tu ce, dacă te-ntreabă, dacă mă-ntreabă, iarăşi, ce identitate? Şi ea (= fiica subiectului, AB) zice că n-are. Identitatea a făcut omul, eu sunt om, zice, alb, cea mai rea, cea mai rea rasă, zice. Anchetator 1: Adică ea nu zice că e româncă, nu zice că-i unguroaică? / Subiect 1009: Nu zice că-i unguroaică. (…) Dat fiind că accesul la cultură l-a avut prin limba maghiară, d-am' să zică „că-s unguroaică", da' n-a zis. Anchetator 1: Da, şi tu ce identitate ai? / Subiect 1009: Română. Niş nu se pune problema!

2.2.4. Un alt aspect al superdiversității se conturează dacă analizăm *relațiile intraetnice*, între românii născuți în Ungaria, care nu au trăit niciodată în România, şi românii născuți în România. Subiect 1009: Comunitatea română din Ungaria: este în felul ei foarte închisă şi foarte puțini au reuşit să străbată. Eu am, io am reuşit. / Anchetator 2: Şi asta ce-nseamnă că ați reuşit? Pe ce plan v-au acceptat? / Subiect 1009: Eu cred că ei m-au m-au acceptat. Ei m-au m-au acceptat, şi m-au accepta pentru că trebuie trebuie şi e= ei înțeleşi, trebuie luați aşa cum sînt. Dacă eu po' să spun că cunosc limba română, fiincă nu cunosc atât de bine limba maghiară. Pe iei trebuie să-i înțelegem că iei sînt bilingvi, ei în nouăze-şi doi, chiar şi ei, şi (...) Nu cunoşteau limba română atât de bine, ei au fost izolați, România i-a izolat. N-au ştiut de existența lor, n-au ştiut România de existența lor. Au găsit aici români români, dar limba lor literară nu exista, aia se vede acum cum o vorbesc, cât s-a perfecționat. Ce mult a contat pentru ei că şi faptul că România. Demult nu ați fost în țară, nu? (se adresează Anchetatorului 1.) Ați fost la congrese, la simpozioane, ați reuşit să vă apropiați de România. / Anchetator1: Sau România de noi? / Subiect 1009: Eu asta văd, că v-ați apropiat de ea, că România cât s-a apropiat, asta voi trebă să ştiți.

Probleme între românii din grupul istoric şi imigrant au apărut doar din 1994 cu alegerile autoguvernamentale ale minorităților naționale, când cei din urmă au dorit să ajungă în conducerea autoguvernărilor româneşti locale şi pe țară, ceea ce au şi reuşit. Neînțelegerile nu s-au potolit nici la pregătirile alegerilor parlamentare, după un sfert de veac (2018), cum arată fragmentul articolului, apărut în săptămânalul Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, fondat în 1951, în oraşul Giula, centrul cultural al românilor din Ungaria.

„Agitație româno-română

După votare, Maria Sarca Zombai din Chitighaz a argumentat că s-a abținut la votarea doamnei Vetro nu din motive personale, ci pur principiale, deoarece părerea ei este că pe lista românească ar trebui să figureze numai români băştinaşi

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

din Ungaria, nu şi persoane mutate din România în ultimii ani. Ea a fost contrazisă într-un fel de Teodor Juhász din Bichişciaba (care a ocupat loc în rândul publicului) şi care a spus că părerea lui este că nu ar mai trebui făcut astfel de diferenţe, deoarece comunitatea băştinaşilor are nevoie de ajutorul românilor stabiliţi aici din România. Preşedintele Juhász a oprit părerile tot mai agitate, care provocau supărări la mai multe persoane aflate în sală, zicând că acest subiect ar trebui dezbătut în cadrul unui forum şi nu la şedinţa AŢRU" (Şimon 2018: 3).

4. CONCLUZII

Culegerile lingvistice de teren efectuate în colaborare ne informează despre obiectivele diferite ale cercetărilor realizate într-un grup istoric şi într-unul imigrant. Importanţa cercetărilor interacademice ungaro-române efectuate în grupurile româneşti din Ungaria, prezentate aici, se află, în cea mai mare măsură, în metoda de culegere a datelor la faţa locului prin interviuri înregistrate cu membrii grupurilor. Aceste interviuri catalogate, arhivate au fost şi, potenţial, sunt la baza cercetărilor lingvistice, etnografice, ale istoriei orale etc., putând fi un suport al unor analize viitoare. Rezultalele cercetărilor interacademice dintre 1993–2018 ne conving, printre altele, că ele aduc informaţii ce nu s-ar putea obţine din cercetări pornite din iniţiative individuale, şi merită să fie continuate şi în viitor.

BIBLIOGRAFIE

Bartha, Csilla, 2016, „Szerkesztői bevezető" [Prefaţa redactorului], în Csilla Bartha (ed.), *Általános Nyelvészeti Tanulmányok 28., A többnyelvűség dimenziói: terek, kontextusok, kutatási távlatok*, Budapest, Akadémiai Kiadó, p. 7–20.

Blommaert, Jan, Ben Rampton, 2011, „Language and Superdiversity", *Diversities*, 13, 2, p. 1–21.

Borbély, Ana, 1990, *Cercetări asupra graiurilor româneşti din Ungaria*, Budapest, Tankönyvkiadó [Editura Didactică].

Borbély, Ana, 2012, „Evoluare de identitate de naţionalitate românească în perioada 1990–2010 în Chitighaz", în Maria Berényi (ed.), *Simpozion. Comunicările celui de al XXI-lea Simpozion al Cercetătorilor Români din Ungaria (Budapesta, 26–27 noiembrie 2011)*, Giula, Publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, p. 163–182.

Borbély, Ana, 2013, *Limbă română şi identitate românească în Ungaria. Aspecte dialectologice, sociolingvistice, onomastice şi demografice*, Giula, Publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Dürer Nyomda Kft.

Busch, Brigitta, 2012, „The Linguistic Repertoire Revisited", *Applied Linguistics*, p. 1–22 [http://www.heteroglossia.net/fileadmin/user_upload/publication/2012-BuschApplied_Ling.pdf].

Crul, Maurice, 2015, „Super-diversity vs. assimilation: how complex diversity in majority-minority cities challenges the assumptions of assimilation", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42, 1, p. 54–68.

Heltai, János Imre, 2016, „Az egységes nyelvi repertoár pedagógiája" [Pedagogia repertoriului linguistic unificat], *Magyar Nyelvőr* 140, 4, p. 407–427.

Ichim, Ofelia, 2011, „A Research Project about the Romanian Immigrants in Turin (Italy)", *Philologica Jassyensia*, 7, 1, p. 159–163.

Ichim, Ofelia, Florin-Teodor Olariu, 2013, „Două proiecte despre migraţie: o sinteză şi un început", în Luminiţa Botoşineanu, Daniela Butnaru, Ofelia Ichim, Cecilia Maticiuc, Elena Tamba (ed.),

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

Metafore ale devenirii din perspectiva migrației contemporane. Național și internațional în limba și cultura română, Iași, Editura Alfa, p. 523–529.
Labov, William, 1982, „Objectivity and commitment in linguistic science", *Language in Society*, 11, p. 165–211.
Marin, Maria, Iulia Mărgărit, 2005, *Graiurile românești din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române.
Marin, Maria, Iulia Mărgărit, 2013, *Românii din Ungaria. Texte. Glosar. Studiu lingvistic*, București, Editura Academiei Române.
Marin, Maria, Daniela Răuțu, 2017, „De ce un dicționar dialectal al graiurilor românești din Ungaria?", în Maria Berényi (ed.), *Simpozion. Comunicările celui de al XXVI-lea Simpozion al Cercetătorilor Români din Ungaria (Giula, 12–13 noiembrie 2016)*, Giula, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, p. 220–230.
Olariu, Florin-Teodor, 2010, „Românii din Torino – comportament și atitudini (socio)lingvistice în mediu aloglot", *Philologica Jassyensia*, 6, 12, p. 219–229.
Răuțu, Daniela, 2013, „Aspecte ale variației morfologice substantivale în graiurile dacoromâne din Vojvodina", în Răuțu, Daniela, Adrian Rezeanu, Dana-Mihaela Zamfir (ed.), *„Cuvinte potrivite". Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*, București, Editura Academiei Române.
Răuțu, Daniela, 2016, „Elemente lexicale moștenite din latină, comune graiurilor românești din Ungaria și Serbia", în Maria Berényi (ed.), *Simpozion. Comunicările celui de al XXV-lea Simpozion al Cercetătorilor Români din Ungaria (Giula, 21–22 noiembrie 2015)*, Giula, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, p. 183–198.
Răuțu, Daniela, 2017, „Particularități lingvistice bănățene în graiurile românești din Ungaria", în Maria Berényi (ed.), *Simpozion. Comunicările celui de al XXVI-lea Simpozion al Cercetătorilor Români din Ungaria (Giula, 12–13 noiembrie 2016)*, Giula, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, p. 231–243.
Șimon, E., 2018, „AȚRU a votat lista românească pentru alegerile parlamentare", *Foaia românească*, 09 februarie 2018, p. 3.
Vertovec, Steven 2007, "Super-diversity and its implications", *Ethnic and Racial Studies*, 30, 6, p. 1024–1054.
Wolfram, Walt, 2002[1997], „Dialect in Society", în Florian Coulmas (ed.), *The Handbook of Sociolinguistics*, Malden MA, USA, Blackwell Publishing, p. 107–126.

HUNGARIAN-ROMANIAN BILATERAL ACADEMIC LINGUISTIC INVESTIGATIONS ON THE ROMANIAN COMMUNITIES IN HUNGARY: RESULTS AND PERSPECTIVES AFTER 25 YEARS

Abstract

Bilateral academic linguistic investigations on the Romanian communities in Hungary started in 1993. Other dialectal and sociolinguistic research on the Romanian nationality in Hungary draws back several decades before. The bilateral academic collaborations function between the Hungarian Academy of Sciences (Research Institute for Linguistics, Budapest) and the Romanian Academy (separately with the "Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" Institute of Linguistics, Bucharest and the "A. Philippide" Institute of Romanian Philology, Iassy). The present paper summarizes the results of these joint projects and introduces the ongoing ones. In the first part of the paper the focus is on the outcomes of the Romanian dialectal data collections carried out in nine settlements of the historical Romanian nationality group (see Marin–Mărgărit 2005, 2013). Next, the results of the socio-cultural analysis of the Romanian diaspora in Budapest are presented (see Ichim–Olariu 2013). Finally, research tasks of the ongoing "Dictionary of Regional Romanian Spoken in Hungary" project are outlined.

BDD-A30855 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)